

tepav

türkiye ekonomi politikaları araştırma vakfı

Bosna-Hersek Açılımının Geleceđi

Erhan Türbedar
Dış Politika Analisti

TEPAV Deđerlendirme Notu
Şubat 2010

Bosna-Hersek Açılımının Geleceđi

Ankara'nın aylardır devam eden Bosna-Hersek açılımı Türkiye'de olduğu kadar, Balkan ülkelerinde de tartışılmaktadır. Balkan ülkeleri Türkiye'nin bölgede neler yapmaya çalıştığını anlamaya çalışırken, Türkiye'de Bosna-Hersek açılımının geleceği merak edilmeye başlanmıştır.

Bosna-Hersek'teki temel sorun, 1992-1995 yılları arasında yaşanan savaştan sonra Bosna devletinin ve toplumunun yeterince bütünleşememiş olmasıdır. Bilindiđi gibi, savaş yılları geride Boşnakların, Bosnalı Sırpların ve Bosnalı Hırvatların ayrı ayrı kontrollerinde olan bölgeler bırakmıştır. Bosna savaşını sona erdiren Dayton Barış Anlaşması ise, ülkeye biçtiği idari yapılanma içinde adeta etnik çizgilere göre şekillenen iki entite, on kanton ve bir özerk bölgenin varlığına müsaade ettiği için, Bosna-Hersek'teki etnik bölünmüşlüğü yasalılaştırmıştır. Buna bağlı olarak, Dayton Barış Anlaşması'nın bir eki niteliğinde olan Bosna-Hersek Anayasası'ndaki bazı maddeler yüzünden, devlet çapındaki kurumlar yeterince işlevsel olamamaktadır. Örneğin anayasanın 4. maddesinin 3. fıkrasında, Bosna-Hersek Meclisi'nde bir kararın alınabilmesi için, her iki entiteden gelen milletvekillerinin belli yüzdesinin o karara onay vermesi şart koşulmaktadır. İşte bu sebepten dolayı, Bosna-Hersek'in devlet düzeyindeki meclisinde tıkanıklıklar bulunmakta ve farklı etnik grupların temsilcilerinin çok az konuda uzlaşabiliyor olmaları yüzünden, daha köklü reform kararları alınamamaktadır. Diğer taraftan anayasa Bosna-Hersek vatandaşlarına değil, adeta entitelere üstünlüğü tanıdığı için, 4. ve 5. maddelerinde temel insan haklarını bile ihlal eden ifadeler bulunmaktadır. Genel olarak Bosna-Hersek'te var olan iki entitenin kurumları, devlet düzeyindeki kurumlardan daha güçlüdür. Bu yüzden, Bosna-Hersek'in AB'ye üye olma çabaları doğrultusunda Brüksel'in muhatap alacağı tek bir adres bulunmamaktadır.

Bosna-Hersek devletinin yeniden bütünleşmesi ve kurumlarının daha işlevsel hale gelmesi doğrultusunda geçmişte uluslararası toplumun yoğun çabaları olmuştur. Ancak, entitelere devlet düzeyindeki kurumlara daha çok yetkinin devredilmesine ilişkin girişimlere Bosnalı Sırpların entitesi olan Sırp Cumhuriyeti baştan beri karşı çıkmıştır. Sırp Cumhuriyeti yetkilileri bu sefer, Batılıkların Ekim 2009'da Bosna-Hersek'e ilişkin başlattıkları Butmir görüşmelerinin de tıkanmasına sebebiyet vermiştir. Butmir görüşmeleri kapsamında Bosnalı politikacıardan 26 sayfalık anayasa değişikliklerine ilişkin bir belgeyi desteklemeleri istenmişti.

Türkiye'nin Butmir görüşmelerine arabulucu olarak davet edilmemiş olması Ankara'yı rahatsız etmiş ve söz konusu görüşmelere ön ayak olacak şekilde Türkiye'nin Bosna-Hersek'e yönelik kendi diplomatik atağını başlatmasına neden olmuştur. Türk medyasında Bosna-Hersek açılımı olarak nitelenen bu girişim çerçevesinde, Ankara hem Bosna-Hersek'in farkı etnik grupları, hem de Bosna-Hersek, Sırbistan ve Hırvatistan arasında güven artırmayı hedeflemektedir. Böyle bir güven ortamının ise tarafları yeni anayasanın ilkeleri üzerine uzlaştırmada yardımcı olacağına inanılmaktadır.

Bosna-Hersek açılımı çerçevesinde Türk medyasında en çok ses getiren konu, Ankara'nın Bosna için bölgesel düzeyde geliştirdiği girişimler olmuştur. Hatırlatmak gerekirse, Türkiye bir taraftan Sırbistan ve Bosna-Hersek'le, diğer taraftan Hırvatistan ve Bosna-Hersek'le "Üçlü Danışma Toplantısı" olarak adlandırılan ayda bir dışişleri bakanları seviyesinde bir araya gelme geleneğini başlatmıştır. Bununla amaçlanan, Belgrad'ın Bosnalı Sırplar, Zagreb'in ise Bosnalı Hırvatlar üzerindeki nüfuzundan istifade

etmek suretiyle, Bosna-Hersek'teki durumu istikrarlı kılmaktır. 9 Şubat 2010'da Türkiye, Bosna-Hersek ve Sırbistan arasındaki "Üçlü Danışma Toplantısı"nın beşincisinin gerçekleşmiş olması, Türkiye'nin Bosna diplomasinin çarklarının dönmeye devam ettiğini göstermektedir. Ne var ki Türkiye'nin Bosna-Hersek açılımını olumsuz etkileyebilecek birkaç önemli nokta bulunmaktadır.

Bosna-Hersek açılımı kapsamında Türkiye'nin büyük bir eksiği, Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığının Boşnak Üyesi Haris Silayci'yi gereğinden fazla destekliyor olmasıdır. Saraybosna'da adeta "Türkiye benden sorulur" şeklinde davranan Silayci, Suleyman Tihic ve Zlatko Lagumciya gibi diğer Boşnak liderlerin Türkiye'ye karşı tepkili olmasına sebebiyet vermektedir. Silayci, kamuoyundaki desteğini rekor düzeylerde yitirmiş bir siyasetçidir. Ankara Silayci'ye karşı aşırı ilgi göstermeye devam ederse, Boşnakları bile kendi aralarında barıştıramaz bir duruma düşebilecektir.

Bosnalı Sırp lar Türkiye'nin Bosna-Hersek açılımına baştan beri karşı çıkmaktadır. En son olarak Bosnalı Sırp ların iktidar partisi olan Bağımsız Sosyal Demokratlar Birliği'nden (SNSD) Milica Markovic, 10 Şubat 2010'da Bosna-Hersek meclisinde partisini temsilen yaptığı bir konuşmada, "Türkler önce kendi avlusunu temizlemeli, ondan sonra başkalarına ait avlularla ilgilenmelidir" yönünde sözler sarf etmiştir. Anlaşıldığı üzere Bosnalı Sırp lar Türkiye'nin kendi iç sorunlarıyla ilgilenmesi gerektiği göndermesini yaparak, Ankara'nın Bosna-Hersek'in içişlerine karışmamasını istemektedir.

Sırbistan'ın kendisinin bile Bosnalı Sırp lar üzerindeki etkisi sınırlıdır. Sırbistan hükümetinin başını çeken Demokratik Parti Bosna-Hersek'te yıllarca SNSD'yi desteklediği için, Bosnalı Sırp ların diğer siyasi partilerini etkileyebilme derecesi düşüktür. Diğer taraftan, Sırbistan yetkililerinin Bosna-Hersek'in anayasa değişikliğine ilişkin sürece karışmaya pek istekli olmadıkları da söylenebilir. Çünkü mevcut Sırbistan hükümeti bir taraftan Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünü desteklemekte, öbür taraftan Bosnalı Sırp ların entitesi Sırp Cumhuriyeti'nin mevcut yetkilerine zarar gelmesini istememektedir. Dahası, Sırbistan kamuoyunda, Kosova konusunda Sırp larla haksız bir çözümün dayatıldığı, bu durumun ise ya Sırp Cumhuriyeti'nin bağımsızlığıyla, ya da Sırp Cumhuriyeti'nin konfederal bir devlet birimine dönüştürülmesiyle telafi edilmesi gerektiği görüşü yaygındır. Hele 2010'un ilkbaharında Uluslararası Adalet Divanı tarafından Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka uygunluğunda açıklanacak olan hukuki kanaat Sırbistan'ı tatmin etmez ise, Sırbistan'daki bazı çevreler Sırp Cumhuriyeti'ni daha fazla bölücülüğe kışkırtabilecektir.

Sırbistan Dışişleri Bakanı Vuk Jeremic'in üçlü danışma toplantıları çerçevesindeki samimiyeti de net değildir. Örneğin, Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün 25-27 Ekim 2009 tarihli Sırbistan ziyaretinden sadece birkaç gün sonra Jeremic Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı bir konuşmada, Türkiye'yi incitecek kelimeler kullanmıştır. "Sırbistan olarak Türklerin boyunduruğu altında 500 yıl boyunca kaldık" diyen Jeremic, "AB üyeliği için Türklerle aynı bekleme odasında yer almak istemiyoruz" şeklinde konuşmuştur. Türk yetkilileriyle fotoğraf çektirirken samimi görüntüler veren Jeremic, en azından Türkiye'yi incitmeyecek kelimeler kullanmaya özen gösterebilmelidir.

Türkiye'nin Bosna-Hersek açılımını olumsuz etkileyebilecek diğer bir konu, Sırbistan ile Hırvatistan arasındaki ilişkilerdir. Savaş sonrası dönemde "geçmişin gölgesinde" gelişen Sırp-Hırvat ilişkilerinde bu günlerde, ciddi boyutlara varmayan, ancak iki ülke arası siyasi işbirliğini olumsuz etkileyebilecek yeni bir

gerginlik yaşanmaktadır. Özellikle Hırvatistan'ın Kosova'nın bağımsızlığını sıkı bir şekilde desteklediğini çekinmeden belli ediyor olması, Belgrad'ın keyfini kaçırmaktadır.

Son olarak, Türkiye'nin Balkanlar'da attığı adımları Vaşington ve Brüksel yakından izlemektedir. ABD'nin çıkarlarıyla ters düşmediği sürece, Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik diplomatik adımları Vaşington tarafından desteklenmektedir. Brüksel ise, Ankara'nın Bosna-Hersek konusundaki farklı yaklaşımları yüzünden, Türkiye'nin Bosna-Hersek açılımından rahatsız olmaktadır. Daha çok başarı elde etmek isteniyorsa, önümüzdeki dönemde Ankara ister istemez Brüksel'le de Bosna-Hersek açılımını daha koordineli yürütmek zorunda kalacaktır. Örneğin Türkiye, Bosna savaşını sona erdiren Dayton Barış Anlaşması'nın 15. yıldönümü vesilesiyle Bosna-Hersek'e ilişkin uluslararası bir konferansın düzenlenmesi gerektiğini savunmaya başlamıştır. Oysa böyle bir konferansın düzenlenebilmesi için, Brüksel'in desteği kritik önemdedir.

Bosnalı politikacılar kendi gelecekleri hakkında bir anlaşmaya varamayacaklarına göre, uluslararası toplumun kararlılığı Bosna-Hersek'in geleceğini belirleyeceği apaçıktır. Bosna-Hersek birçok aktör açısından bir başarı öyküsü olarak hizmet edebilecektir. Örneğin, Afganistan, Pakistan ve Irak gibi ülkelerde istediği başarıyı elde edemeyen ABD'deki Barack Obama hükümeti, Bosna-Hersek'teki krizin çözümüne daha ciddi katkılar sağlamakla bir dış politika başarısı elde edebilecektir. Diğer taraftan, Brüksel, 1990'larda Balkanlar'daki başarısızlıkları yüzünden zedelenecek imajını Bosna-Hersek'te başarılı olmak suretiyle düzeltebilme imkânına sahip olacaktır. Bazı çıkışları yüzünden son dört yılda Batılı ülkelerle ilişkilerini geren Rusya Federasyonu da Bosna-Hersek'te daha yapıcı bir tutum sergilemekle güvenilir bir ortak olabileceğini gösterebilecektir. Bosna-Hersek, dış politikada birçok açılım yapan Türkiye için de somut bir başarı öyküsü olma fırsatı sunmaktadır. Bu yüzden, tam bir başarı elde edilmek isteniyorsa, Bosna-Hersek diplomasisine bulaşan bütün dış aktörlerin eninde sonunda daha büyük bir dayanışma içinde hareket etmeleri şarttır. Söz konusu dayanışmanın esas hedefi ise, Bosna-Hersek'in AB ve NATO üyeliğini hızlandırmak olmalıdır. Çünkü sadece AB ve NATO'ya üyelik, Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğünü güvence altına alacaktır.